

TRANSFORMAČNÍ PROCESY POST-SOCIALISTICKÝCH MĚST A PANELOVÝCH SÍDLÍTM VE STŘEDNÍ EVROPĚ Z POHLEDU MÍSTNÍCH OBYVATEL

TRANSFORMATION PROCESSES OF POST-SOCIALIST CITIES AND HOUSING ESTATES IN CENTRAL EUROPE FROM THE PERSPECTIVE OF LOCAL PEOPLE

ING. PETR HLAVÁČEK, PH.D.

Katedra regionálního a lokálního rozvoje | *Department of Regional and Local Development*
Fakulta sociálně ekonomická | *Faculty of Social and Economic Studies*
Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem | *University of J. E. Purkyně in Ústí nad Labem*
✉ *Moskevská 54, 400 96 Ústí nad Labem, Czech Republic*
E-mail: petr.hlavacek@ujep.cz

Anotace

Článek je zaměřen na analýzu post-socialistických měst, zejména panelových sídel. Výzkum probíhal ve vybraných městech střední Evropy (česká republika, Polsko, Slovensko a Slovinsko) a pro mapoval současné procesy na základě dotazníkového šetření místních obyvatel v uvedených městech. Výsledky šetření ukazují na problémy, které jsou si v jednotlivých městech poměrně podobné a souvisejí s růstem sociální a ekonomické diferenciací v rámci a mezi regiony.

Clíčová slova

postkomunistické město, střední Evropa, veřejný prostor, komunita

Annotation

The paper focuses on the analysis of post-socialist cities, particularly housing estates. The research was realized in selected cities of Central Europe (Czech Republic, Poland, Slovakia and Slovenia) and mapped the current processes on the basis of a questionnaire survey of local residents in those cities. Results of the survey indicate problems that are relatively similar and related to the growth of social and economic differentiation between cities and regions.

Key words

post-communist city, Central Europe, public space, community

JEL classification: P25, R21, O21

Úvod

V důsledku společenské a ekonomické situace ve státech východního bloku se město v středoevropském prostoru v průběhu posledních dvaceti let stále potýká s deformacemi vývojových procesů. Socialistická výstavba v mnoha městech dále významně ovlivnila jejich urbanistické dispozice a rozmístění sociálních a ekonomických komponent. Kvantita dále převládla nad kvalitativní stránkou rozvoje města (Sailer-Fliege 1999, Bituňková, Luther 2010). Město se proto vyznačovalo nízkou kvalitou veřejného prostoru mezi panelovými bloky, nedostatkem investic na rekonstrukci panelových domů, veřejných budov a veřejného prostoru. Důsledkem prostorové socioekonomické divergence, kterou popisuje například Ouedjani, Temelová, Pospíšilová (2011), je nárůst sociálních a ekonomických rozdílů mezi městy nebo městskými částmi. Mezi lokality, které jsou zvláště ohrožené stagnací, patří panelové sídla a plošná výstavba z období socialismu. Další specifické problémy se mohou projevit v nedostatečně rozvinutém malém a středním podnikání,

kulturní faktory (Týba ek, 2012), nízkou identifikací ob an a v obecné rovin i regionáln divergentním vývojem územních jednotek v rámci geografické organizace spole nosti (Blaflek, Csank 2010).

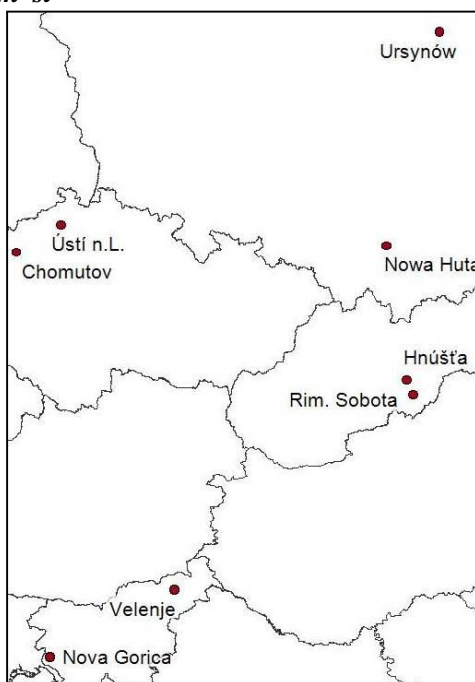
Výzkum, zabývající se m sty ve st ední a východní Evrop , poukazuje na specifické procesy a kvalitativní urbánní a ekonomické zm ny, které jsou charakteristické pro post-socialistická m sta (Couch, Karecha, Nuissl 2005, Enyedi 1998). V rozvoji m st ve st ední a východní Evrop lze identifikovat divergen ní procesy, vedoucí v n kterých p ípadech afl k sociální degradaci (Temelová, Novák, Ou ední ek, Puldová 2011). Steinführer, Haase (2007) také upozor ují za riziko nep íznivého demografického vývoje. Kostelecký, Pato ková, Illner (2012), Maier (2003) hodnotí sídli-t jako specifický fenomén, vyzna ující se adou urbanistických, stavebních a sociálních problém . V extrémním p ípad mohou divergen ní procesy vést afl k pozvolné redukci zastaveného území a smr- ování m st, (Oswalt 2004), jak na p íklad úbytku obyvatel Ostravy poukázali Rumpel, Slach, Koutský (2013). V opa ném hledisku se ve m stech rozvinuly pozitivní procesy, regenerující centra m sta a zvy-ující atraktivitu a kvalitu m stského prost edí a panelových sídli- (Maier 2004).

V rámci projektu ReNewTown: New post-socialist city: Competitive and Attractive (nap . W cawowicz 2013, www.renewtown.eu) bylo cílem zpracovat analýzy vybraných m sta a zhodnotit vývojové procesy, kterými tato m sta pro-la v minulých desetiletích, zejména v období socialismu. Cílem lánku je p edstavit vybraná m sta ve st edoevropském prostoru a sou asné problémy m st s vysokým podílem panelových sídli- , které byly zmapovány na základ kvalitativního -et ení místních komunit.

Metodologie

V první ásti lánku je zpracována charakteristika -et ených m st, zam ená na hodnocení vývojových proces , které probíhaly v jednotlivých m stech. V eské republice byl výzkum realizován ve m stech (viz Obr. 1) Chomutov a Ústí nad Labem, v Polsku ve m st Nowa Huta a v m stské ásti Ursynów ve Var-av , na Slovensku ve m stech Rimavská Sobota a Hnúšťa a a ve Slovinsku ve m stech Nova Gorica a Velenje.

Obr. 1: Rozmíst ní -et ených m st

Zdroj: vlastní zpracování autora

Tato ást vychází ze studia relevantní literatury, místních zdroj a vlastního –et ení a obsahuje elementární ekonomické, sociální a urbanistické aspekty jejich vývoje, které mají dokumentovat významné zm ny v rozvoji m st.

Ve druhé ásti lánku jsou prezentovány výsledky z dotazníkového –et ení u místních obyvatel. Pr zkum ve vybraných m stech se uskute nil ve druhé polovin roku 2012. Výzkum byl zam en na hodnocení kvality flivota v panelových sídli–tích, kvalitu ve ejných prostor a staveb v –et ených m stech nebo m stských ástí. Dále se hodnotila aktivita místní samosprávy a vyjad ovaly se k aktuálním problém m spojených se flivotem v t chto lokalitách. Cílem dotazníkových –et ení bylo identifikovat kritické faktory související s flivotem obyvatel na panelových sídli–tích v post-socialistických m stech.

1. Charakteristika –et ených m st

Z urbanistického hlediska jsou v –et ení zastoupena m sta a m stské ásti budované zejména po 2. sv tové válce, které jsou charakteristické siln zastoupenou afl p evládající panelovou výstavbou. V eské republice byla p edm tem analýzy m sta Ústí nad Labem a Chomutov, která se po desetiletí vyvíjela jako centra t flkého pr myslu, energetiky, chemického pr myslu, hutnictví a hn douhelné t flby. Tyto obory v uvedených m stech prochází po roce 1990 dlouhodobým útlumem a v zam stanosti jsou postupn nahrazovány terciérem. Soust ed ní urbanistického rozvoje m sta na výstavbu satelitních sídli– se odrazilo na postupném p esunutí obytné funkce m sta do jeho okrajových ástí, tím se postupn deformovalo p irožené m stské flivotní prost edí. V sedmdesátých a osmdesátých letech se v Ústí nad Labem budovala sídli–t mimo p vodní intravilán m sta a v okolních obcích, které se postupn staly sou ástí m sta. Na p elomu osmdesátých a devadesátých let se dokon ila výstavba sídli– ve V–ebo icích, Dob ticích a na Skalce. Podobný vývoj probíhal také ve m st Chomutov, kde na po átku sedmdesátých let 20. století vzniklo velké sídli–t pro 20 tisíc obyvatel v p ím stské zón . Dal–í výstavba pokračovala v pr b hu sedmdesátých a osmdesátých let v podh í Kru–ných hor, kde vznikl nový souvislý urbanizovaný prostor, který sou asn stavebn propojil Chomutov s m stem Jirkovem. V prostoru nov budovaných sídli– byla vybudována také centra slufleb, ob ánské vybavenosti, –kolních a p ed–kolních za ízení.

Tab. 1: Charakteristika –et eného souboru

		Po et obyvatel	Rozloha v km ²	Hustota obyvatel	Míra nezam. 2012 (%)
eská republika	Chomutov	49378	29	1688	11,6
	Ústí nad Labem	93943	94	1000	12,2
Polsko	Nowa Huta	59329	72	824	5,8
	Ursynów	149837	44	3405	4,3
Slovensko	Hnú– a	7749	68	114	31,5
	Rimavská Sobota	24549	78	315	31,5
Slovinsko	Nova Gorica	32112	280	115	12,9
	Velenje	32836	84	391	16,2

Zdroj: vlastní zpracování na základ dat z databáze statistických údajů R, Slovenska, Polska, Slovinska a výzkumných zpráv projektu Renewtown

Výzkum dále probíhal v polských m stech Krakov, kde se zam il na m stskou ást Nowa Huta a ve Var-av , kde byla p edm tem analýzy m stská ást Ursynów. Nowa Huta byla jifl od samého po átku formována jako m sto pro 100 tisíc obyvatel a zam stnace nového velkého pr myslového komplexu, který byl budován na zelené louce a v zázemí m sta Krakov. P vodn se m lo jednat o samostatné m sto, av–ak v roce 1951 se stala Nowa Huta sou ástí Krakova. V sou asné době je Nowa Huta považována za model socialistického urbanistického plánování a architektury v Polsku. Restrukturaliza ní procesy se v pr b hu posledních dvaceti let negativn promítly do poklesu po tu obyvatel této m stské ásti. Odli–né procesy naopak probíhaly v m stské ásti Ursynów, která se

p ípojila k Var-av v roce 1951 a je v sou asnosti t etí nejv t-í var-avskou tvrtí. Nejv t-í stavební rozmach probíhala v 70. letech minulého století, kdy vznikly významné urbanistické projekty a velké sídli-tní celky, ur ené zejména pro pracovníky pr myslových podnik ve Var-av . Atraktivitu si Ursynów udržel i po roce 2000, nebo po et obyvatel se zvý-il mezi lety 2001 a 2011 tak ka o deset procent.

M sto Nova Gorica se nachází v západním Slovinsku na hranici s Itálií. Nova Gorica je novým m stem, postaveným po roce 1948, kdy byla nov vymezena hranice mezi Itálií a Jugoslávií. Území se odd lilo od tradi ního regionálního centra, Gorizie, která se nyní nachází v Itálii. Nova Gorica je v sou asnosti hlavním m stským centrem regionu Gori-ka ve slovinském p ímo í. V územním rozvoji m sta od padesátých let se intenzivn rozvíjí nová výstavba, vznikají nové m stské ásti a obytné soubory panelové výstavby, v etn ve ejných budov. Druhé -et ené m sto ze Slovinska (Velenje) se nachází v severní ásti Slovinska, Urbánní rozvoj byl v jeho p ípad zna n ovlivn n rozvojem t flby uhlí a p ílivem pracovních sil do hornictví a navazujících odv tví. Intenzivní d lní innost spole n s velkým p ílivem obyvatel vytvo ily z m sta významné pr myslové centrum s rozsáhlými obytnými soubory ve form panelových sídli- . M sto v sou asnosti prochází ekonomickou restrukturalizací, promítající se do poklesu po tu obyvatel. V období mezi roky 2001 a 2011 se po et obyvatel snížil o t i a p l procenta.

Tab. 2: Vývoj po tu obyvatel (v tis.)

		2001	2011	zm na 01/11(%)
eská republika	Chomutov	50795	49540	-2,47
	Ústí nad Labem	94781	94258	-0,55
Polsko	Nowa Huta	216,0*	**	
	Var-ava (Ursynów)	133399	145938	9,40
Slovensko	Hnú- a	7557	7749	2,54
	Rimavská Sobota	25028	24549	-1,91
Slovinsko	Nova Gorica	35406	32112	-9,30
	Velenje	33998	32834	-3,42

* data za rok 2002, ** nezji-t no

Zdroj:vlastní zpracování na základ dat z databáze statistických ú ad R, Slovenska, Polska, Slovinska a výzkumných zpráv projektu Renewtown

Dal-ím m stem, kde probíhalo dotazníkové -et ení, byla Rimavská Sobota. Intenzivní rozvoj pr myslu za adil m sto mezi jedno z nejvíce industrializovaných m st na jifním Slovensku. Socialistická výstavba se soust edila více do okrajových ástí p vodní prostorové dispozice m sta, ímfl se zachovalo p vodní historické centrum m sta. Podobn jako ve v t-in uvedených m st, doprovázel útlum pr myslových aktivit r st nezam stanosti, který se mezi roky 2001 a 2011 projevil v mírném poklesu po tu obyvatel (-1,91%). Druhým m stem kde probíhal výzkum, bylo m sto Hnú- a, které se nachází na st edním Slovensku. Rozvoj tohoto m sta byl do zna né míry spojen s t flbou nerostných surovin. R st po tu obyvatel se odrazil i ve výstavb n kolika panelových sídli- , která významn ovlivnila sou asnou urbanistickou dispozici m sta. V d sledku útlumu zam stanosti v tomto odv tví se m sto od devadesátých let vyzna uje vysokou mírou nezam stanosti, dosahující v roce 2013 hodnoty t iceti procent. Po et obyvatel i p es nep íznivou ekonomickou situaci neklesá, udržuje se na pom rn stabilní úrovni s mírným nár stem po celé sledované období.

2. Výsledky -et ení

V rámci dotazníkového -et ení bylo dotázáno celkem 327 osob z osmi vybraných m st. Celkový po et expert , kte í zodpov d li otázky v dotazníkovém -et ení, dosáhl 68 osob. Zástupc sektoru malého a st edního podnikání za v-ech m st bylo celkem 52. Pr zkum ve vybraných m stech se uskute nil ve druhé polovin roku 2012.

Kvalitu flivota obyvatel v –et ených m stech nebo m stských ástech považují místní ob ané spí–e za pr m rnou, v n kterých p ípadech také za podpr m rnou (Nova Gorica). To dokazuje ur ítou míru stagnace kvality bydlení na panelových sídli–tích, které jsou ve státech východního bloku velmi roz–í eny. V období socialismu bydlení na nov budovaných sídli–tích vykazovalo vy–í sociální úrove nefl dnes, kdy jim konkurují mořnosti nové individuální výstavby nebo výstavby v developerských projektech, které jsou více p ízp sobovány kvalitativn vy–ím pořadavk m na úrove bydlení.

Obyvatele nej ast ji za hlavní problémy, související s flivotem v t chto m stských ástech, považují nízký po et parkovacích míst, po–kozené nebo neudrřované ve ejné prostory. Uvedené problémy dopl uje i vy–í riziko výskytu sociáln patologických jev , nebo ob ané také asto považují za problém vandalismus a graffiti, narkomani a také kriminalitu, což vede ke sníření pocitu bezpeč í flivota v t chto lokalitách. V n kterých p ípadech považují ob ané za d vod uvedených sociálních problém vysokou míru nezam stanosti v t chto m stech (Hnú– a a Rimavská Sobota). e–ení sou asné situace, které by zlep–ilo kvalitu flivota na panelových sídli–tích, ob ané asto spojují se zv–ením bezpeč nosti v t chto lokalitách (Ústí nad Labem). Velký význam také p íkládají kvalit ve ejného prostoru, kdy asto navrhovali výstavbu cyklotras a nových cest pro p –í (Velenje, Nowa Huta) nebo vybudování nových parkovacích míst (Chomutov).

V hodnocení aktivit lokální samosprávy se názory ob an pom rn rozcházejí. V n kterých m stech jsou ob ané celkem spokojeni s prací místní samosprávy, ale asto poukazují na její pasivitu a omezenou komunikaci s místními obyvateli. I když názory obyvatel na flivot v t chto lokalitách vyznívají spí–e neutráln , afl áste n negativn , významná ást obyvatel pes adu výhrad neuvářuje, ře by se v budoucnosti chtě la odst hovat do jiného m sta nebo m stské ásti, což m ře být ovlivn é vy–ími finan ními náklady na nové bydlení. Ukazuje se také ur ítá relevance mezi hodnocením kvality flivota a mírou kritiky obyvatel, kdy obyvatelé z lokalit vyzna ujících se níř–í kvalitou ve ejného prostoru, jsou také více kriti tí a skepti tí k budoucímu vývoji, což potvrzuje komparace mezi m sty Ústí nad Labem a Chomutov.

Naopak v jiných m stech je budoucnost hodnocena pom rn optimisticky (Ursynów), což m ře být zp sobeno nadpr m rným ekonomickým vývojem celého regionu, v tomto p ípad Var–avy, zatímco obyvatelé m st v regionech s ekonomickými problémy, jsou ohledn vývoje budoucnosti více skepti tí. V t chto m stech se také jako podmínka r stu kvality flivota a zlep–ení flivota uvádí pot eba více pracovních míst a vy–ích výd lk , což uřl p esahuje tematický rámec otázek, které projekt ReNewTown prioritn e–í. Obyvatelé také zmi ovali, ře pro zv–ení kvality flivota je nutné podpo it vznik a roz–í ení nabídky služeb ob anské vybavenosti, sociálních služeb pro místní obyvatele (nap íklad seniory) nebo zv t–ení kapacit mate ských –kol. V n kterých p ípadech také ob ané navrhovali podpo it komunitní a společný flivot nabídkou v t–řho množství kulturních událostí nebo aktivit zam ených na mládeř. Dotazované osoby asto uvád li, ře místní samospráva a ve ejné instituce by m ly v zájmu v asného e–ení problém realizovat opat ení, mezi které bezesporu pat í udržení dostate né úrovn kvality bydlení a ve ejného prostoru, i když se asto jedná o velmi slořité problémy, u kterých neexistují jednoduché mořnosti e–ení. Z tohoto hlediska se regenerace sídli– a ve ejných prostranství sou asn spolupodílí na e–ení rizika r stu sociální exkluze n kterých lokalit, mezi které se mohou panelová sídli–t bez dostate ného zájmu společ nosti v budoucnosti za adit.

Druhou dotazovanou skupinu výzkumu tvo ilí místní podnikatelé. V t–ina dotazovaných osob byli místní podnikatelé, jejichřl firmy spadají do sektoru malého a středního podnikání. Významná ást jich podniká v oblasti služeb (restaurace, drobné prodejny se zbořím). V hodnocení kvality flivota v analyzovaných m stech dochází vícemén ke shod v odpov dích místních obyvatel a podnikatel (Nova Gorica). Mezi d vody hor–í kvality místní podnikatelé adí sociální problémy jako je vysoká míra nezam stanosti (Hnú– a, Chomutov) nebo sociální struktura obyvatel lokality. Význam p íkládají také dostupnosti místa p –í a ve ejnou dopravou, dostatku parkovacích míst a kvalit ve ejného prostoru a budov, mezi kterými jsou jejich provozovny umíst ny.

Podnikatelé se prakticky shodují na názoru, že by měla místní samospráva napomáhat rozvoji drobného a malého podnikání, podle jejich názoru by podpora ze strany místní samosprávy mohla mít řadu forem, například podílet se na opravách objektů pro pronájem i prodej objektů, zajistit kvalitní úpravu okolního veřejného prostoru, nebo zajistit čistotu a bezpečnost. Podnikatelé dále navrhovali zrychlení rozhodovacího procesu místní samosprávy, vytvoření finančních stimulů pro zaměstnávání nových zaměstnanců. V městské části Ursynów byla také zmíněna potřeba založení místního rozvojového programu pro podnikatele (local business development program), který by napomohl rozvoji místního podnikání.

Percepce budoucího vývoje se odlišuje v odpovědích podnikatelů v závislosti na dynamice ekonomického vývoje měst. V městech s menším ekonomickým růstem a vyšší mírou nezaměstnanosti jsou podnikatelé v odpovědích více skeptičtí a popisují více problémů. V odpovědích uvádí například vysoké ceny nemovitostí, složitost a pomalost rozhodovacích procesů místní samosprávy, nezaměstnanost, nebo nedostatečnou rekonstrukci budov a veřejných prostor. Mezi další omezení rozvoje podnikání také řadí ekonomické faktory, zejména nízké mzdy, které se projevují v omezené koupěschopnosti místních obyvatel. Naopak v době se rozvíjejících lokalitách podnikatelé vidí budoucnost více optimisticky a navrhuje řadu nových strategických opatření, která by mohla napomoci rozvoji podnikání.

Závěr

Post-socialistická města prochází transformačními procesy, mající za cíl revitalizovat prostředí panelových sídlišť, udržet a zvýšit kvalitu bydlení v bytových domech, zejména v částech města ohrožených fyzickým chátráním a sociálním vyloučením. Celkově lze říci, že uvedené problémy jsou poměrně charakteristické pro většinu hodnocených měst v rámci výzkumu. Ve městech jsou si vážné problémy města poměrně blízké, za nejvážnější problémy jsou shodně považovány sociálně patologické jevy jako kriminalita a graffiti/vandalství.

V oblasti kvality života je klíčové pokračování procesu regenerace sídlišť a veřejných prostranství, a to prostřednictvím řady aktivit, například rozšířením a zkvalitněním ploch pro volný čas podle potřeb různých věkových skupin. K vyššímu standardu kvality bydlení napomohou také řešení problému nedostatku parkovacích míst, podpora výstavby cyklostezek a zlepšením dopravní obsluhovanosti. Důležitá je také vymezení míst pro pořádání sociálních a kulturních. Lze konstatovat, že realizace revitalizačních projektů a opatření by měla reagovat na komplexní potřebu konkrétních lokalit, které vředy představují neopakovatelný soubor urbánních, sociálních, ekonomických a environmentálních faktorů a procesů, vyžadujících optimalizované řešení podle konkrétní situace a stavu ve veřejných prostranstvích a budovách.

Literatura

- [1] BLAŠEK, J., CSANK, P., (2007). Nová fáze regionálního vývoje?, *Sociologický časopis*, vol. 43, iss. 5, pp. 945-965. ISBN 978-3-7757-1682-6.
- [2] BITUŠKOVÁ, A., LUTHER, D., (2010). Sustainable diversity and public space in the city of Bratislava, Slovakia. *Anthropological Notebooks*, vol. 16, iss. 2, pp. 5618. ISSN 1408-032X.
- [3] COUCH, C., KARECHA, J., NUISSL, H., et al., (2005). Decline and sprawl: An evolving type of urban development - Observed in Liverpool and Leipzig. *European Planning Studies*, vol. 13, iss. 1, pp.117-136. ISSN 0965-4313. DOI 10.1080/0965431042000312433.
- [4] ENYEDI, G., (1998). *Transformation in Central European Postsocialist Cities*. Discussion Papers, no. 21, Pécs: Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences. Dostupné z: <<http://discussionpapers.rkk.hu/index.php/DP/article/viewFile/2121/3938>>.
- [5] KOSTELECKÝ, T., PATOKOVÁ, V., ILLNER, M., (2012). Problémové tvrti ve městě a politiky jejich regenerací óp ípadová studie Prahy. *Sociologický časopis*, vol. 48, iss. 1, pp. 39663. ISSN 0038-0288.
- [6] MAIER, K., (2003). Sídlitě : problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis*, vol. 39, iss.5, pp. 6536666. ISSN 0038-0288.

- [7] MAIER, K., (2004). Udržitelná regenerace sídli- . *Urbanismus a územní rozvoj*, vol. 7, no. 4, pp. 16624. ISSN 1212-0855.
- [8] OSWALT, P. (eds.), (2004). *Shrinking Cities. Volume 1: International Research*. Ostfildern-Ruit: Verlag Hatje Cantz. ISBN 978-3-7757-1682-6.
- [9] OU EDNÍ EK, M., TEMELOVÁ, J., POSPÍLLOVÁ, L. (eds.), (2011). Atlas sociáln prostorové diferenciaci eské republiky. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1889-0.
- [10] SAILER-FLIEGE, U., (1999). Characteristics of post-socialist urban transformation in East Central Europe. *GeoJournal*, vol. 49, pp. 7-16. ISSN 1572-9893. DOI 10.1023/A:1006905405818.
- [11] STEINFÜHRER, A. a HAASE, A., (2007). Demographic change as a future challenge for cities in East Central Europe, *Geografiska Annaler*, vol. 89, iss. 2, pp. 183-195. ISSN 1468-0467.
- [12] TPA EK, O., (). eská panelová sídli-t : faktory stability a budoucího vývoje. *Sociologický asopis*, 2012, vol. 48, iss. 5, pp. 965-988. ISSN 0038-0288.
- [13] TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., OU EDNÍ EK, M. a PULDOVÁ, P., (2011). Housing Estates in the Czech Republic after socialism: various trajectories and inner differentiation. *Urban Studies*, vol. 48, iss. 9, pp. 1811-1834. ISSN 0042-0980. DOI 10.1177/0042098010379279.
- [14] RUMPEL, P, SLACH, O. a KOUTSKÝ, J., (2013). Shrinking Cities of Economic Regeneration: the Case of Ostrava. *E & M Ekonomie a Management*, vol. 16, iss. 2, pp. 113-128. ISSN 1212-3609.
- [15] W C/ AWOWICZ, G., (2013). *Transnational Development Strategy for Post-Socialist Cities of Central Europe*. Polish Academy of Sciences, Institute of Geography and Spatial Organization ISBN 978-83-61590-50-7. Dostupné z: <http://www.renewtown.eu/tl_files/renewtown/Strategia/Transnational%20Development%20Strategy%20hq.pdf>.